

DOI: 10.46340/eppd.2020.7.2.20

Ольга Перунова

Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції МВС, Україна

ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО: СУТНІСТЬ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ СУМІЖНИМИ ПОНЯТТЯМИ

Olha Perunova

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3507-5144>

Department of International Cooperation and European Integration of the Ministry of Internal Affairs, Ukraine

GENDER-BASED VIOLENCE: THE ESSENCE AND CORRELATION WITH RELATED CONCEPTS

The article deals with the theoretical and legal issues of gender-based violence. It is emphasized that the lack of gender equality in society is a factor in the emergence of political, economic, social, cultural imbalance, and social conflicts. Gender-based violence is a manifestation of gender imbalance. It is pointed out that the problem of gender-based violence has no borders and covers all states of the world and all sections of the population without exception. The retrospective of the conceptual categorical apparatus in the investigated sphere is revealed. It is highlighted that gender-based violence can be considered as a form of discrimination in general, and as gender discrimination in particular, and as a consequence of discrimination and the existence of problems in gender relations. The definition of the concept of gender-based violence and its features are proposed.

Keywords: gender equality, gender-based violence, national interest, forms of gender-based violence, methods of gender-based violence, discrimination.

Постановка проблеми. У XXI ст. забезпечення гендерної рівності та взаємопов'язаної з нею проблематики гендерно обумовленого насильства викликає все більшу зацікавленість серед громадськості, неурядових організацій, засобів масової інформації, приватних осіб, органів публічної влади, міжнародних об'єднань з метою її попередження та подолання. Викорінення та запобігання гендерно обумовленого насильства має сьогодні не просто важливе значення з точки зору теоретичної науки та захисту інтересу постраждалих осіб (жертв насильства), а й виступає каталізатором забезпечення національного інтересу кожної розвинутої країни, оскільки сприяє економічному, соціальному та загалом цивілізаційному розвитку суспільства, збалансуванню прав різних категорій населення, у тому числі і у гендерному контексті.

Гендерно обумовлене насильство не є суто юридичним питанням, адже його поява зумовлена соціальними чинниками, психічним станом суспільства тощо, проте для належного розуміння цієї проблематики та правової кваліфікації тих чи інших конфліктів, її розв'язання знаходиться безпосередньо у юридичній площині.

Як і будь-яке явище, гендерно обумовлене насильство потребує сутнісного та змістовного уточнення. У зв'язку із цим, одним із завдань для правової науки є дослідження понятійно-категоріального апарату у сфері забезпечення гендерної рівності, зокрема, «гендерно обумовленого насильства» та пов'язаних із ним термінів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у формування теоретичних засад проблематики гендерної рівності та гендерно обумовленого насильства зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Н. Аніщук, М. Арістова, Н. Болотіна, М. Буроменський, Ю. Галустян, Г. Герасименко, Т. Головка, І. Грицай, Н. Грицяк, О. Дашковська, Т. Журженко, Л. Єрохіна, А. Ілліна,

М. Качинська, Л. Кобелянська, М. Кондра, Л. Кормич, К. Левченко, Е. Лібанова, Т. Марценюк, О. Матвієнко, Т. Мельник, В. Муранова, Л. Наливайко, М. Ничипоренко, Н. Оніщенко, О. Руднева, Л. Смоляр, М. Томашевська, Т. Фулей, О. Хмелевська, Г. Христова, Ю. Черняк та ін. Віддаючи належне доктринальним здобуткам попередників, варто відзначити про потребу подальшого вивчення цього питання крізь призму тих модифікацій, що відбуваються на регіональному та міжнародному рівнях і спрямовані на захист прав людини.

Метою статті є теоретико-правове обґрунтування положень щодо гендерно обумовленого насильства; розкриття ретроспективи поняттєво-категоріального апарату у досліджуваній сфері; визначення поняття «гендерно обумовлене насильство», його ознак та співвідношення із суміжними поняттями.

Виклад основних положень. Нині у науковій літературі, законодавстві різних країн використовуються такі терміни, як «гендерно обумовлене насильство», «гендерне насильство», «насильство за ознакою статі», «насильство щодо жінок», «дискримінація щодо жінок», «гендерна дискримінація», «дискримінація за ознакою статі» тощо. Це викликає необхідність з'ясувати змістовне наповнення терміну «гендерно обумовлене насильство» та його співвідношення із суміжними поняттями.

Ретроспективний аналіз свідчить, що у процесі формування суспільних відносин у сфері забезпечення прав людини щодо запобігання та подолання насильства було віддано перевагу таким категоріям, як «дискримінація щодо жінок», «насильство щодо жінок», оскільки вважалося, що такі явища існують лише по відношенню до жінок, а насильство стосовно чоловіків – або відсутнє взагалі, або ж мізерно низьке. Тож, 18 грудня 1979 р. прийнято Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Наступний еволюційний етап у цьому питанні ознаменувався розумінням того, що такий підхід має бути розширеним і доречно говорити про гендерну дискримінацію та гендерно обумовлене насильство, що передбачає подолання дискримінації/насильства як щодо жінок, так і щодо чоловіків. Сьогодні поняття «насильство щодо жінок» залишається у лексиці громадськості та публічної влади, однак перевага все ж віддається нейтральній категорії – «гендерно обумовлене насильство».

«Гендерно орієнтоване» означає, що таке насильство обумовлюється гендерними ролями у суспільстві¹. Термін «гендерно обумовлене насильство» використовується для відмінності звичайного насильства від насильства, що спрямоване на приватних осіб чи на групи осіб на підставі статі (гендерної ознаки)².

У дослідженні The Global Protection Cluster (мережі агентств ООН, громадських та міжнародних організацій, що працюють над захистом внутрішньо переміщених осіб та інших груп населення, постраждалих від конфлікту та стихійних лих) гендерне насильство розуміється як термін, який використовується для опису будь-якого шкідливого впливу, яке чиниться проти волі людини, і заснованого на соціально обумовлених відмінностях між чоловіками і жінками. Хоча чоловіки та хлопці можуть бути жертвами деяких видів гендерного насильства, гендерно обумовлене насильство зазвичай спрямоване на жінок та дівчат, наголошують автори³. У соціологічному дослідженні «Сучасне розуміння маскуліності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства» (2018 р.), гендерне насильство тлумачать як насильство, яке стосується чоловіків і жінок, але жертвами якого переважно є жінки. Воно виникає як наслідок нерівних владних стосунків між жінками і чоловіками та стосується (але не обмежується) фізичної, сексуальної та психологічної шкоди включно із залякуванням, стражданнями, примусом та/або позбавленням свободи в сім'ї чи в суспільстві загалом⁴. Таким чином, автори, вивчаючи проблематику гендерно обумовленого насильства, підкреслюють, що це може стосуватися і чоловіків, і жінок, проте жертвами все ж у більшості випадків виявляються жінки/дівчата.

¹ Russo, N.F., Pirlott, A. (2006). Gender-based violence concepts, methods, and findings. *Annals New York Academy of sciences*, 1087, 178-205.

² Аніщук, Н.В. (2008). Виникнення та сутність феномена гендерного насильства: історико-правовий екскурс. *Форум права*, 1, 18-22. <<http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08anvipe.pdf>>.

³ Gender-based violence. *Global Protection Cluster*. <<https://www.globalprotectioncluster.org/themes/gender-based-violence/>>.

⁴ *Результати соціологічного дослідження «Сучасне розуміння маскуліності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок»* (2018). Київ, 2018, 79.

Якщо звернутися до позицій авторитетних міжнародних організацій, то визначення цього поняття матиме нейтральний характер за статевою ознакою. Так, представництвом Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) під сексуальним і гендерним насильством розуміється будь-яка дія, що здійснюється проти волі людини, заснована на гендерних нормах і нерівних владних відносинах. Воно включає в себе загрози застосування насильства і примус та може бути фізичним, емоційним, психологічним або сексуальним за своєю природою і виявлятися навіть у формі відмови в доступі до ресурсів або послуг¹. Бюро з питань демократичних інститутів та прав людини Організації з безпеки та співробітництва в Європі (БПДПЛ ОБСЄ) зазначає, що сексуальне та гендерне насильство – це крайня форма дискримінації і серйозне порушення прав людини, яке може негативно вплинути на численні права людини, включаючи право на життя, свободу та особисту недоторканність, а також право на свободу від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання². Міжнародна служба народонаселення (PSI) визначає гендерно обумовлене насильство як насильство, спрямоване на людину на основі її біологічної статі, гендерної ідентичності. Люди також можуть відчувати гендерно обумовлене насильство на основі соціально визначених норм маскуліності та жіночності³. Такий підхід міжнародних організацій сприяє забезпеченню рівності прав та можливостей жінок і чоловіків щонайменше на декларативному рівні.

Серед науковців соціологів, політологів, юристів та ін. також існують різні позиції, проте загальним є те, що більшість вчених також акцентують на статево нейтральному наповненні цього явища. Так, В. Попіль під гендерно обумовленим насильством розуміє суспільно-небезпечну поведінку особи (насилника) як чоловіка, так і жінки стосовно протилежної статі (жертви), яка проявляється у спричиненні фізичних, сексуальних, морально-психологічних та інших страждань або у погрозах їх застосування⁴. Л. Гонюкова визначає гендерне насильство як різновид агресивної поведінки, використання сили на основі ознаки статі – від словесних образ і погроз до фізичних побоїв та примусу⁵. Близьке за змістом визначення поняття гендерного насильства пропонує також С. Євченко: насильство, побудоване на основі використання сили, що спирається на ознаку статі (включає словесні образи, погрози, побої, примус до сексуального зв'язку тощо)⁶. Вважаємо, що словосполучення «використання сили» у двох останніх визначеннях потребувало б уточнення, оскільки поняття «сила», як правило, розглядається у фізичному аспекті, а гендерне насильство, серед іншого, включає й психологічну форму насильства. Також, коли йдеться про гендерне насильство, то тут можливі не тільки дії як форма діяння, а й бездіяльність, про що у запропонованих дефініціях не йдеться.

У цьому аспекті заслуговує на увагу позиція І. Грицай, яка пропонує розуміти під терміном «гендерно обумовлене насильство» дії або бездіяльність однієї особи (групи осіб) щодо іншої (групи осіб), спрямовані на відтворення гендерних ролей у соціумі через погіршення становища чоловіка/жінки в усіх сферах життєдіяльності та призводять до порушення прав людини, підриваючи як здоров'я та гідність індивіда, так і безпеку, економічну, соціальну стабільність нації⁷. Авторка використала більш розширений підхід до тлумачення поняття «гендерно обумовлене насильство» та акцентувала увагу не лише на такому елементі, як «дії однієї особи (групи осіб)», а й на тому, що це може бути бездіяльність.

¹ Sexual and Gender Based Violence. *UNHCR, the UN Refugee Agency*. <<https://www.unhcr.org/sexual-and-gender-based-violence.html>>; Sexual and gender-based violence (SGBV) prevention and response. UNHCR, the UN Refugee Agency, Emergency handbook. <<https://emergency.unhcr.org/entry/51693/sexual-and-gender-based-violence-sgbv-prevention-and-response>>.

² *Preventing and Addressing Sexual and Gender-Based Violence in Places of Deprivation of Liberty* (2019). Standards, Approaches and Examples from the OSCE Region. Warsaw. <<https://www.osce.org/odihr/427448?download=true>>.

³ Gender-based Violence. <<https://www.psi.org/health-area/gender-based-violence/#about>>.

⁴ Попіль, В.І. Гендерне насильство: кримінально-правові та кримінологічні аспекти. <<http://vuzlib.com/content/view/127/60/>>.

⁵ Гонюкова, Л.В. (2013). Гендерна політика в Україні: проблеми та перспективи. *Гендерна політика міст: історія і сучасність*: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. м. Харків, 23-25 жовтня 2013 р. Харків, 2, 33-38.

⁶ Євченко, С.В. (2014). Гендерне насильство (gender violence). *Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект*. Житомир, 145-149.

⁷ Грицай, І.О. (2018). *Принцип гендерної рівності та механізм його забезпечення: теоретико-правовий аспект*: дис. ... д-ра юрид. наук. Дніпро, 314.

Т. Мельник та Л. Кобелянська наголошують, що гендерним є як насильство чоловіків стосовно жінок, так і насильство чоловіків стосовно інших чоловіків, яке також має медичні, соціальні й економічні негативні наслідки¹. Отже, гендерно обумовлене насильство не слід розглядати виключно як порушення прав жінки чоловіком чи навпаки, хоча це й насправді найбільш розповсюджене явище. Як свідчить практика, подекуди жінка сприяє порушенню прав іншої жінки (групи жінок) (теж саме можна сказати й про чоловіків) саме за їх гендерну приналежність.

Тож, проаналізувавши різні визначення поняття «гендерно обумовленого насильства», слід виокремити такі його загально-соціальні та правові ознаки: 1) негативний вплив на права та свободи жінки/чоловіка іншою особою/групою осіб; 2) гендерно обумовлене насильство спрямоване на порушення прав жінок та чоловіків через їх статеvu приналежність, що виражається у різних формах (психологічне, фізичне, сексуальне тощо) та сферах суспільства (соціальної, економічної, політичної, культурної та ін.); 3) насильство впливає з нерівних владних відносин між чоловіками та жінками як у публічній, так і у приватній сферах; 4) може бути реалізоване як через дію, так і через бездіяльність.

Слід наголосити, що питання стосовно змісту досліджуваного явища отримало вираження і у законодавстві. Зокрема, у Законі «Про рівність статей», ухваленого Парламентською асамблеєю Боснії та Герцоговини від 21 червня 2002 р. зазначається: насильство на основі статі – це будь-яка дія, що призводить до фізичного, розумового, сексуального та матеріального ушкодження чи страждання, а також погроза вчинення таких дій, що заважають користуватися правами та свободами, які ґрунтуються на гендерній рівності, в громадському та приватному житті, включаючи перевезення людей з метою примусової праці, будь-які обмеження або свавільне позбавлення волі осіб, які зазнали таких дій².

Важливо, що поняття насильства за ознакою статі, хоча й нещодавно, однак отримало своє нормативне визначення у національному законодавстві. У 2005 р. прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», а у 2017 р. до цього Закону внесено зміни Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», прийняття якого також стало визначною віхою в історії захисту прав і свобод людини у нашій державі. Термін «насильство за ознакою статі» запропоновано розуміти як діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті³. Новелою відносно до більшості дефініцій поняття «насильство за ознакою статі» стало виокремлення таких складових, як звичаї чи традиції, що також інколи сприяють виникненню та реалізації гендерного насильства.

До того ж законодавець у цьому Законі надав дефініцію поняття «дискримінація за ознакою статі» – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними⁴. Таким чином, правова система України стала більш цілісною, закриваючи правові потреби у захисті великого прошарку населення як жіночої, так і чоловічої статей.

Слід наголосити, що в основу цього визначення було покладено дефініцію сформульовану у Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р.: дискримінація щодо жінок – це будь-яке розрізнення, виняток або обмеження

¹ Мельник, Т., Кобелянська, Л. (2005). *50/50 Сучасне гендерне мислення: словник*. Київ: К.І.С., 104.

² *Закон Боснії та Герцоговини про рівність статей у Боснії та Герцоговині 2002* (Парламентська асамблея Боснії та Герцоговини). Мельник, Т. М. (2004). *Міжнародний досвід гендерних перетворень*. Київ: Логос, 178-185.

³ *Закон про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків 2005* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 52, 2693, 561.

⁴ *Закон про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків 2005* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 52, 2693, 561.

за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі¹.

Такий же підхід застосовано в Законі Киргизії «Про основи державних гарантій забезпечення гендерної рівності» від 31 січня 2003 р. гендерна дискримінація означає будь-яку відмінність, виняток або перевагу, які обмежують або заперечують рівне здійснення прав за ознакою статі². Дискримінація на основі статі – юридичне або фактичне, пряме або непряме виокремлення, виняток, обмеження або надання переваг за ознакою статі, яка має своєю метою або в результаті чого нехтується або реально погіршується користування правами та свободами людини в політичній, економічній, соціальній, культурній, спортивній, громадській та усіх інших сферах суспільного життя³. Гендерно обумовлене насильство є формою дискримінації у цілому як явища та гендерної дискримінації загалом.

Н. Анішук наголошує, що існує безпосередній зв'язок між категоріями «гендерне насильство», «гендерна рівність» та «гендерна дискримінація». З точки зору гендерного права поняття «гендерне насильство» розглядається у контексті дискримінації за статевою ознакою. Термін «гендерна дискримінація» використовується для відмінності звичайної дискримінації від дискримінації, що направлена на приватних осіб чи на групи осіб за ознакою статі⁴. О. Максимов акцентує увагу на тому, що гендерне насильство є результатом гендерної дискримінації і втілюється в різних формах, кожна з яких не лише порушує права людини, але й дестабілізує суспільство, сприяючи його деградації і деструктуризації⁵. Насильство як суспільно-негативне явище та насильство за ознакою статі (гендерно обумовлене насильство) зокрема є одними із найжорсткіших видів порушення прав людини. Гендерно обумовлене насильство є наслідком дискримінації та існування проблем у соціально-статевих відносинах, що має ґрунтовано вивчатися психологами, істориками, культурологами та іншими спеціалістами.

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження, слід зробити такі висновки.

1. Відсутність гендерної рівності у суспільстві виступає чинником виникнення політичного, економічного, соціального, культурного дисбалансу, суспільних конфліктів. Проявом гендерного дисбалансу виступає гендерно обумовлене насильство. На сучасному етапі проблематика протидії гендерно обумовленому насильству у більшості держав світу є однією з першочергових за ступенем терміновості та складності вирішення. Проблематика гендерно обумовленого насильства не має меж та кордонів і охоплює без виключення всі держави світу та всі прошарки населення, незважаючи на вік, стать, соціальну приналежність тощо. Суб'єктами та об'єктами гендерного насильства виступають як чоловіки, так і жінки, проте, все ж саме жінки виступають частіше жертвами.

2. У наукових джерелах та на практиці використовуються такі терміни, як «гендерно обумовлене насильство», «гендерне насильство», «насильство за ознакою статі», «насильство щодо жінок», «дискримінація щодо жінок», «гендерна дискримінація», «дискримінація за ознакою статі» тощо. У середині ХХ ст. використовувалися такі поняття, як «дискримінація щодо жінок», «насильство щодо жінок» тощо, оскільки вважалося, що дискримінація існує лише по відношенню до жінок. Нині поняття «насильство щодо жінок» залишається у лексиконі громадськості та публічної влади, однак перевага все ж віддається нейтральній категорії – «гендерно обумовлене насильство».

3. Гендерно обумовлене насильство не обмежується правовою сферою та зумовлене соціальними чинниками, психічним станом суспільства, однак для правової кваліфікації тих чи інших конфліктів, пов'язаних із гендерно обумовленим насильством, ця тематика знаходиться

¹ Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207>.

² Закон Киргизії про основи державних гарантій забезпечення гендерної рівності 2003. Мельник, Т.М. (2004). *Міжнародний досвід гендерних перетворень*. Київ, 194-202.

³ Крочук, М.І. (2014). *Філософсько-правовий вимір гендерної рівності*: дисертація кандидата. юридичних наук. Львів, 154.

⁴ Анішук, Н.В. (2009). Співвідношення категорій гендерного насильства, гендерної рівності та соціостатевої дискримінації. *Актуальні проблеми держави і права*, 45, 71.

⁵ Максимов, А.А. (2012). Теоретические проблемы определения и соотношения гендерного насилия и гендерной дискриминации. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. *Вопросы теории и практики*, 10 (24), 1, 119-121.

безпосередньо у юридичній площині. Гендерно обумовлене насильство можна розглядати як форму дискримінації у цілому як явища та гендерної дискримінації загалом, так і як наслідком дискримінації та існування проблем у соціально-статевих відносинах.

4. Гендерно обумовлене насильство – це негативні діяння однієї особи/групи осіб, викликані статевою приналежністю іншої особи/групи осіб та спрямовані на порушення прав, свобод та можливостей у приватній та/або публічній сферах діяльності жінки/чоловіка через психологічні, фізичні, сексуальні та інші методи впливу. Загально-соціальними та правовими ознаками гендерно обумовленого насильства: 1) негативний вплив на права та свободи жінки/чоловіка іншою особою/групою осіб; 2) гендерно обумовлене насильство спрямоване на порушення прав жінок та чоловіків через їх статевою приналежність, що виражається у різних формах (психологічне, фізичне, сексуальне тощо) та сферах суспільства (соціальної, економічній, політичній, культурній та ін.); 3) насильство випливає з нерівних владних відносин між чоловіками та жінками як у публічній, так і у приватній сферах; 4) може бути реалізоване як через дію, так і через бездіяльність.

References:

1. Nancy Felipe, R., Angela, P. (2006). Gender-based violence concepts, methods, and findings. *Annals New York Academy of sciences*, no. 1087, 178-205. [in English].
2. Anishchuk, N.V. (2008). Vynykennia ta sutnist fenomena gendernoho nasylstva: istoryko-pravovyi ekskurs [The emergence and essence of the phenomenon of gender-based violence: a historical legal excursion]. *Forum prava* [Law forum], no. 1, 18-22. <<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08anvipe.pdf>>. [in Ukrainian].
3. Gender-based violence. *Global Protection Cluster*. <<https://www.globalprotectioncluster.org/themes/gender-based-violence/>>. [in English].
4. *Rezultaty sotsiologichnoho doslidzhennia «Suchasne rozuminnia maskulinosti: stavlennia cholovikiv do hendernykh stereotypiv i nasylstva shchodo zhinok»* [The results of a sociological study «The modern understanding of masculinity: the attitude of men to gender stereotypes and violence against women»] (2018). Kyiv. [in Ukrainian].
5. Sexual and Gender Based Violence. *UNHCR, the UN Refugee Agency*. <<https://www.unhcr.org/sexual-and-gender-based-violence.html>>; Sexual and gender-based violence (SGBV) prevention and response. *UNHCR, the UN Refugee Agency, Emergency handbook*. <<https://emergency.unhcr.org/entry/51693/sexual-and-gender-based-violence-sgbv-prevention-and-response>> [in English].
6. *Preventing and Addressing Sexual and Gender-Based Violence in Places of Deprivation of Liberty* (2019). Standards, Approaches and Examples from the OSCE Region. Warsaw. <<https://www.osce.org/odihr/427448?download=true>> [in English].
7. Gender-based Violence. <<https://www.psi.org/health-area/gender-based-violence/#about>> [in English].
8. Popil, V.I. Henderne nasylstvo: kryminalno-pravovi ta kryminologichni aspekty [Gender Violence: Criminal Law and Criminological Aspects]. <<http://vuzlib.com/content/view/127/60/>>. [in Ukrainian].
9. Honiukova, L.V. (2013). Genderna polityka v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Gender Policy in Ukraine: Challenges and Prospects]. *Genderna polityka mist: istoriia i suchasnist* [City Gender Policy: History and Modernity]. Kharkiv, no. 2, 33-38. [in Ukrainian].
10. Ievchenko, S.V. (2014). Genderne nasylstvo [gender violence]. *Entsyklopediia prav liudyny: sotsialno-pedahohichni aspekt* [The Encyclopedia of Human Rights: the Socio-Pedagogical Aspect]. Kyiv, 145-149. [in Ukrainian].
11. Hrytsai, I.O. (2018). *Pryntsyp hendernoї rıvnosti ta mekhanizm yoho zabezpechennia: teoretyko-pravovyi aspekt* [The principle of gender equality and its mechanism: theoretical and legal aspects]: dissertation for Doct. Sc. (Jurisprudence), Dnipro. [in Ukrainian].
12. Melnyk, T., Kobelianska, L. (2005). *50/50 Suchasne genderne myslennia: slovnyk* [Contemporary Gender Thinking: A Dictionary]. Kyiv. [in Ukrainian].
13. *Zakon Bosnii ta Hertsehovyny pro rıvnist statei u Bosnii ta Hertsohovyni 2002* [Law of Bosnia and Herzegovina On Equality of the Sexes in Bosnia and Herzegovina”] (Parlamentska asambleia Bosnii ta Hertsohovyny). Melnyk, T.M. (2004). *Mizhnarodnyi dosvid hendernykh peretvoren* [International experience of gender transformation]. Kyiv, 178-185. [in Ukrainian].
14. *Zakon pro zabezpechennia rıvnnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv 2005* [Law On ensuring equal rights and opportunities for women and men] (Verkhovna Rada Ukrayiny) [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 52, 2693. [in Ukrainian].
15. *Konventsiiia pro likvidatsiiu vsikh form dyskryminatsii shchodo zhinok 1979* [Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women]. *Ofitsiynyy veb-sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207>. [in Ukrainian].
16. *Zakon pro osnovy derzhavnykh harantii zabezpechennia hendernoї rıvnosti 2003* [Law On the basics of state guarantees for gender equality]. Melnyk, T.M. (2004). *Mizhnarodnyi dosvid hendernykh peretvoren* [International experience of gender transformation]. Kyiv. [in Ukrainian].

17. Krochuk, M.I. (2014). *Filosofsko-pravovyi vymir hendernoi rivnosti* [Philosophical and legal dimension of gender equality]: Dissertation for Doct. Sc. (Jurisprudence). Lviv. [in Ukrainian].
18. Anishchuk, N.V. (2009). Spivvidnoshennia katehorii hendernoho nasylstva, tendernoi rivnosti ta sotsiostatevoi dyskryminatsii [Relation between categories of gender violence, gender equality and socio-gender discrimination]. *Aktualni problemy derzhavy i prava* [Actual problems of the state and law], no. 45, 68-72. [in Ukrainian].
19. Maksimov, A.A. (2012). Teoreticheskie problemyi opredeleniya i sootnosheniya gendernogo nasiliya i gendernoy diskriminatsii [Theoretical problems of definition and correlation of gender violence and gender discrimination]. *Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kulturologiya i iskusstvovedenie. Voprosyi teorii i praktiki* [Historical, philosophical, political and legal sciences, cultural studies and art history. Questions of theory and practice], no. 10 (24), 119-121. [in Russian].